

ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

HUMANIZATION AND HUMANITARIZATION OF THE CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

У статті у тісному взаємозв'язку розглянуто дефініції «гуманізація» і «гуманітаризація». Гуманізація передбачає наповнення гуманістичними ідеями та змістами всього освітнього процесу в будь-якому закладі освіти, незалежно від рівня його акредитації. Актуалізовано значущість звернення педагогічної спільноти до гуманістичних ідей у викладанні навчальних дисциплін, гуманітаризації як основи педагогічної діяльності та активної реалізації цього принципу в освітньому процесі. Узагальнено, що принцип гуманізації реалізується за допомогою гуманітаризації освіти, метою якої є виховання особистості, здатної вільно і творчо мислити та гармонійно розвиватися. Критеріями гуманізації та гуманітаризації змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови визначено: гуманітарну компетентність викладача; принципи плюралізму, репрезентативності та дистанціювання; створення гуманітарного середовища на занятті; співпраця та діалог між викладачем та студентами, безпосередньо між студентами; застосування викладачем ефективних методів, технологій, прийомів навчання; виховання в студентів прагнення самостійного пошуку способів реалізації власних здібностей та подальшого саморозвитку; застосування навчально-методичних матеріалів, у розробку яких покладено ідеї гармонійного розвитку особистості студента. Зміст іноземної освіти розглядається як засіб розвитку гуманітарної культури особистості майбутніх учителів, що забезпечує розвиток та вияв гуманітарних умінь та соціокультурного досвіду; правильність іноземної мови, комунікативної доцільності, готовності до комунікативного партнерства та вміння вибудувати аргументоване та змістовне мовленнєве спілкування. Предметне та діяльнісне наповнення змісту іноземної освіти майбутніх учителів іноземної мови спрямоване на розкриття та розширення когнітивного, розумового та творчого потенціалу студентів, формування іноземної професійної комунікативної компетентності на високому продуктивному рівні, удосконалення та гармонізації особистості майбутніх учителів на основі культуровідповідного способу життя, культурної самоідентифікації та самодетермінації.

Ключові слова: гуманізація і гуманітаризація освіти, навчальна дисципліна, гуманітарно зорієнтоване викладання, майбутні вчителі іноземної мови.

The definitions of "humanization" and "humanitarianization" have been considered in close connection in the article. Humanization involves filling the entire educational process with humanistic ideas and contents in any educational institution, regardless of its accreditation level. The significance of the pedagogical community's appeal to humanistic ideas in the teaching of academic disciplines, humanitarianization as the basis of pedagogical activity and the active implementation of this principle in the educational process has been updated. It is summarized that the principle of humanization is realized with the help of the humanization of education, the purpose of which is the education of an individual who is able to think freely and creatively and develop harmoniously. The criteria for humanization and humanitarianization of the content of the training of future foreign language teachers are defined as: teacher's humanitarian competence; principles of pluralism, representativeness and distancing; creating a humanitarian environment at work; cooperation and dialogue between the teacher and students, directly between students; teacher's use of effective methods, technologies, teaching methods; fostering in students the desire to independently find ways to realize their own abilities and further self-development; the use of teaching and methodical materials, the development of which is based on the idea of harmonious development of the student's personality.

The content of foreign language education is considered as a means of developing the humanitarian culture of the personality of future teachers, which ensures the development and manifestation of humanitarian skills and socio-cultural experience; the correctness of a foreign language, communicative expediency, readiness for communicative partnership and the ability to build reasoned and meaningful speech communication. The subject and activity content of the foreign language education of future foreign language teachers is aimed at revealing and expanding the cognitive, mental and creative potential of students, forming foreign language professional communicative competence at a high productive level, improving and harmonizing the personality of future teachers on the basis of a culturally appropriate lifestyle, cultural self-identification and self-determination.

Key words: humanization and humanitarianization of education, educational discipline, humanitarian-oriented teaching, future foreign language teachers.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.11>

Пупена В.Ю.,

асистент кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівський державний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Новий етап розвитку сучасної педагогічної науки загалом та педагогіки вищої школи зокрема, пов'язаний з переоцінкою поглядів науковців на значущість професійної підготовки майбутніх учителів. Педагогічна наука, чуйно реагуючи на «виклики» суспільства і держави, різноманітні запити особистості, звертається до проблеми

людини, переосмислення її ролі та місця у світі, визнання людської особистості як найважливішої цінності [1, с. 8]. З огляду на це актуалізується необхідність перегляду змісту людинознавчих наук та професійної підготовки майбутнього вчителя, зверненої, передусім, до гуманітарного, антропологічного знання, гуманізації діяльності вчителів, зокрема майбутніх учителів іноземної мови.

Освіта необхідна кожному, щоб стати вільною особистістю, гідним громадянином, компетентним професіоналом, здатним до критичного мислення, рефлексії та подальшого саморозвитку та самоосвіти. У цьому руслі гуманітарно та гуманістично зорієнтована освіта спрямовується на підготовку майбутніх фахівців, готових до полікультурного спілкування, міжкультурної комунікації, творчої діяльності, інтеграції у світове співтовариство. Тобто гуманітарна освіта сприяє становленню студентів як фахівців з високим професійним, духовно-моральним та культурним потенціалом, водночас є ключовим цивілізаційним чинником розвитку та самореалізації особистості [11, с. 84].

Однак варто констатувати в сучасному освітньому процесі деякі несприятливі тенденції, зокрема орієнтація на освоєння раціональних способів пізнання, формальне накопичення знань, формування світогляду, що містить духовну складову [7, с. 100], формальне посилення тенденції гуманітаризації [9], тотальна стандартизація всіх форм навчання тощо. З огляду на це зростає необхідність істинної гуманітаризації всіх освітніх та виховних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних дослідженнях ведуться активні наукові пошуки, які стосуються гуманізації та гуманітаризації вищої освіти. Так, науковцями (В. Андрущенко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кремень, В. Луговий, В. Майборода, О. Сухомлинська й ін.) окреслено методологічні та теоретичні історико-педагогічні, філософські дослідження гуманітаризації вищої освіти; визначено особливості розвитку понять «гуманізація» та «гуманітаризація освіти» (І. Бех, М. Волощук, В. Гриньова, О. Глузман, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Ю. Пелех, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.); осмислено загальнопедагогічні та методичні аспекти розвитку вищої освіти, а також засоби гуманізації освітнього процесу, формування гуманістичних цінностей здобувачів вищої освіти (Т. Байбара, Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, П. Гусак, О. Дубасенюк, М. Карпенко, Н. Кічук, В. Мисюра, О. Савченко, Л. Хоружа та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основу організації освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО) становить особистісна спрямованість гуманітарної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, що здійснюється з урахуванням орієнтації на вирішення практичних завдань, пов'язаних з проблемою встановлення контактів з дітьми, обґрунтування та проведення студентами під час педагогічної практики самостійних досліджень, спрямованих на потреби розвитку особистості учнів, а не лише на специфіку змісту навчального предмета. Однак проблема гуманізації та гуманітаризації змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови не набула достатнього висвітлення в науковій літературі.

Усі окреслені положення визначають актуальність дослідження, **метою** якого є аналіз процесу гуманітарно зорієнтованої підготовки майбутніх учителів іноземної мови для реалізації принципу гуманітаризації освіти.

Виклад основного матеріалу. Для усвідомлення сенсу досліджуваної проблеми необхідно чітко розуміти різницю дефініцій «гуманізація», «гуманітаризація» і «антропологізація». Перші дві дефініції у загальному вжитку дуже близькі за значенням, проте у науковому плані різні. Так, поняття «гуманізм» (від лат. *humanus* – людський) – відображає світогляд на основі любові до людей, поваги до людської гідності, турботи про благо людей [10, с. 106]. У сучасних наукових дослідженнях існує значна кількість наукових розвідок, які стосуються вивчення питань гуманізації та гуманітаризації освіти (визначення понять, цілей та завдань, змісту окреслених процесів, методів їхньої реалізації тощо).

Існує одностайна думка про те, що гуманізація та гуманітаризація є найважливішими тенденціями модернізації та розвитку освіти, зокрема й іншомовної [3]. Гуманізація освіти сприймається як наповнення гуманістичними сенсами всіх процесів у закладі освіти, їхня гармонізація, створення сприятливих умов розвитку та розкриття здібностей студентів [12, с. 65]. Гуманізація в системі вищої освіти одночасно спрямована на гармонійний розвиток особистості студента та на цілісний професійний розвиток викладачів. Гуманізація освіти реалізується шляхом її гуманітаризації.

Гуманітаризація щодо гуманізації є формою організації освіти. Гуманітаризація в цьому випадку є умовою та засобом досягнення мети гуманізації [8, с. 79]. Тоді як гуманітаризація є своєрідною педагогічною діяльністю викладача, що спрямовується та спрямована на створення гармонійних відносин усередині освітнього процесу, використання прийомів, форм та методів, які повною мірою сприятимуть реалізації освітніх цілей, формуванню правильних духовно-моральних цінностей, розвитку спільної культури студента [5, с. 168].

Гуманізація та гуманітаризація є основою гуманістичного підходу освіти, який відображає постійний зв'язок особистості зі своєю душею та з душами інших людей. Гуманізація та гуманітаризація покликані протистояти технократизації та технократичному підходу в системі освіти. Адже технократизація освіти передбачає передачу готових знань у науковій галузі та точне їхнє засвоєння, формування функціональної людини з відсутнім критичним мисленням, підготовку до вирішення низки стандартних завдань [10, с. 133].

Спершу гуманітаризацію освіти пов'язували зі збільшенням кількості гуманітарних дисциплін у навчальних планах, однак поступово науковці уникнули такого тлумачення. Цінним є звернення

до ідеї, що для реалізації гуманітаризації освіти необхідна ціла низка заходів, спрямованих на розвиток загальнокультурних компонентів змісту професійної освіти, розвиток у студентів духовних і моральних цінностей, виховання гуманістичного ставлення до навколишнього світу. Тобто гуманітаризувати освіту – означає зробити її особистісно значущою для кожного конкретного майбутнього фахівця. Основою гуманітаризації освіти є гуманітарна культура та гуманістична технологія педагогічної діяльності.

Розглянемо детальніше сутність гуманітаризації та гуманізації іншомовної освіти у професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови. Переконані, що саме іншомовна освіта допомагає розвитку всіх аспектів особистості студентів: світогляду, мислення, пам'яті, почуттів та емоцій, системи моральних та естетичних поглядів, рис характеру, потреб у подальшій самоосвіті та самовихованні [4]. Специфіка змісту іншомовної освіти студентів педагогічних напрямів підготовки полягає в тому, що у процесі навчання іноземної мови у ЗВО передбачається не лише опанування набором «завчених» мовних лексико-граматичних форм, що передають інформацію, а цілісну сукупність засобів, методів, форм відповідного навчання [6, с. 228], що формує культурний досвід набутих та освоєних цінностей, норм, установок, способів діяльності в різних сферах дійсності; досвід емоційно-ціннісних взаємин та творчої діяльності.

Саме дисципліна «Іноземна мова» володіє значним гуманітарним потенціалом, що дає змогу розвивати в майбутніх учителів іноземної мови культуру загалом, гуманітарну культуру, здатність до рефлексії, виховання почуття толерантності, мислення ідеями полікультурної та міжкультурної комунікативності [5, с. 170]. Професійно зорієнтоване навчання іноземної мови у ЗВО у контексті діалогу культур передбачає обов'язкове наповнення змісту іншомовної освіти аспектами міжкультурної ділової комунікації та лінгвокраїнознавства. Культурно-історичні та соціальні явища та події життя народів і стан мови, що вивчається, є змістом іншомовної освіти.

Гуманізації та гуманітаризації змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови сприяє застосування в освітньому процесі різноманітних інноваційних технологій та прийомів навчання іноземної мови, зокрема: творчих завдань для самостійної роботи та самостійного вивчення іноземної мови, залучення студентів до різноманітних конкурсів з перекладу віршів, написання есе та диктантів, читання прози та поезії іноземними мовами, підготовки доповідей, роботи над написанням наукових статей тощо. Усе це спрямовує особисті якості та професійні навички викладачів на формування в студентів позитивної внутріш-

ньої мотивації до вивчення іноземної мови, розвиток сталого інтересу до пізнання інших культур та народів; прагнення до творчого пошуку та вбудовування продуктивного діалогу між учасниками комунікаційного процесу; на виховання у студентів ЗВО духовно-моральних цінностей – гуманності, толерантності, поваги до іншої думки, співпереживання, співчуття.

В умовах освітнього середовища іншомовної освіти як простору її гуманізації та гуманітаризації відбуваються емоційно-особистісний та духовно-моральний розвиток і творча самореалізація студентів, становлення особистісного досвіду майбутніх учителів іноземної мови. Зміст іншомовної освіти проєктується не як знакова система мови та діяльність з оволодіння способами оперування мовними одиницями [2, с. 155], а як предмет пізнавальної діяльності, що вимагає цілеспрямованого відбору, визначення та структурування способів розумової діяльності для розвитку майбутніх учителів іноземної мови (самопізнання, самореалізації, саморозвитку, самоосвіти).

Отже, припускаємо, що критеріями гуманізації та гуманітаризації змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови є:

1) гуманітарна компетентність викладача, яка передбачає визнання духовної сутності особистості як її основи, цінності духовно-морального «начала» в людині; володіння гуманітарним мисленням та культурою, здатність моделювати цілісний освітній процес у межах гуманітарної парадигми; володіння психологічним знанням, що розкривають механізми формування та розвитку особистості [7];

2) принципи плюралізму, репрезентативності та дистанціювання;

3) створення гуманітарного середовища на занятті, що виявляється у повазі та толерантному ставленні до особистості студента;

4) основа освітнього процесу – співпраця та діалог між викладачем та студентами, безпосередньо між студентами; відмова від технократичних прийомів викладання навчальної дисципліни;

5) застосування викладачем ефективних методів, технологій, прийомів навчання, які спрямовуються не лише на формування стійких знань з навчальної дисципліни, а й на виховання духовно-моральних цінностей, розвиток гуманітарної культури, формування картини світу, що актуалізує інтерес та прагнення до подальшого вивчення та пізнання;

6) виховання в студентів прагнення самостійного пошуку способів реалізації власних здібностей та подальшого саморозвитку;

7) застосування навчально-методичних матеріалів, у розробку яких покладено ідеї гармонійного розвитку особистості студента.

Висновки. У межах дослідження розглянуто шляхи реалізації принципу гуманітаризації іншомовної освіти з метою гармонізації відносин усіх суб'єктів освітнього процесу. Гуманізація та гуманітаризація змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови спрямовується не лише на опанування студентами необхідних знань з навчальних дисциплін, а й на розвиток здатності до подальшого саморозвитку, самоосвіти, рефлексії, активного пошуку вирішення професійних завдань, усвідомленого розуміння проблем суспільства, співучасті в їхньому вирішенні, співпереживанні, співпраці, необхідних для повноцінного та творчого життя в соціумі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безлюдна В. В. Іншомовна підготовка в сучасній університетській освіті: аналіз дефініцій. *Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки*. 2018. Вип. 7. С. 5–11.
2. Леврінц М. Особливості реалізації конструктивізму в системі підготовки вчителів та підходах до викладання іноземної мови у США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. Вип. 3 (87). С. 154–165.
3. Ніколаєва С. Концепція іншомовної освіти в Україні: розробка і реалізація. *World Science*. 2016. Вип. 4(8). С. 60–61.
4. Ніколаєва С. Сучасні підходи до реалізації міжкультурної іншомовної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. Вип. 162 (66). С. 31–36.
5. Оніщук І. І. Foreign language education as philosophical, social, psychological and pedagogical category. *The Modern Higher Education Review*. 2017. Vol. 2. P. 168–173.
6. Павелків К. М. Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Рівненський держ. гуманіт. ун-тет. Рівне, 2020. 478 с.
7. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти: монографія / А. В. Сакун, О. П. Кивлюк, М. О. Нестерова та ін. Київ: КНУТД, 2020. 176 с.
8. Савіцька В. В. Цифровізація та гуманітаризація як основні тренди сучасної моделі вищої освіти. *«Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку»* : матеріали матеріали II Міжнар. Наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 20 травня 2022 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 77–81.
9. Силадій І. Гуманізація і гуманітаризація освіти в контексті її демократизації. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2020. Вип. 13. С. 93–102.
10. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / за заг. ред. Г. В. Онкович. К. : Педагогічна думка, 2012. 336 с.
11. Філат Т. В. Гуманізація та гуманітаризація як два аспекти вдосконалення системи освіти у вищих навчальних закладах. *International scientific periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE»*. 2017. С. 84–86.
12. Humanizing Higher Education through Innovative Approaches for Teaching and Learning / ed. by E. Sengupta, P. Blessinger, M. Makhanya. USA : Emerald Publishing Limited, 2021. 176 p.